

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: Організація кредитного процесу у банку та управління кредитним ризиком

Виконав: здобувач освіти групи ФК23-1м
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Бедан Ангеліна Ігорівна
(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник: Заруцька О.П., д.е.н., проф.,
завідувачка кафедри фінансів, банківської
справи та страхування УМСФ

Рецензент: Качула С.В., д.е.н., проф.,
професорка кафедри фінансів, банківської
справи та страхування ДДАЕУ

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Організація кредитного процесу у банку та управління кредитним ризиком.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

У роботі аналізуються основні етапи організації кредитного процесу в банку, а також розглядаються методи і підходи до управління кредитним ризиком, які є критично важливими для забезпечення фінансової стійкості банку. Особливу увагу приділено аналізу діяльності АТ «Універсал Банк» у сфері кредитування, визначенню основних проблем і недоліків у процесі управління кредитними ризиками, а також розробці рекомендацій щодо вдосконалення організації кредитного процесу та методів управління кредитними ризиками.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 58 сторінках, містить 10 таблиць, 2 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел включає 56 найменувань.

Ключові слова: кредитний процес, кредитний ризик, управління ризиками, банківські установи, кредитування, фінансова стійкість.

ANNOTATION

Organization of the Credit Process in a Bank and Credit Risk Management Master's Thesis for the Degree of Master in the Specialization 072 "Finance, Banking, Insurance, and the Stock Market" – University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

This thesis analyzes the main stages of organizing the credit process in a bank, as well as examines the methods and approaches to credit risk management, which are critical for ensuring the bank's financial stability. Particular attention is given to the analysis of the activity of JSC "Universal Bank" in the field of lending, identifying the main problems and deficiencies in the credit risk management process, as well as the development of recommendations for improving the organization of the credit process and methods of credit risk management.

The master's thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of used sources, and appendices. It is presented on 58 pages and contains 10 tables, 2 figures, and 3 appendices. The list of used sources includes 56 references.

Keywords: credit process, credit risk, risk management, banking institutions, lending, financial stability.

ЗМІСТ

ВСТУП.....		4
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО ПРОЦЕСУ ТА МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ.....	7
РОЗДІЛ 2	АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПРОЦЕСУ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ.....	23
2.1	Етапи реалізації кредитного процесу у АТ «Універсал банк».....	23
2.2	Оцінювання кредитного портфелю процесу АТ «Універсал банк».....	28
2.3	Управління кредитним ризиком у АТ «Універсал банк».....	33
РОЗДІЛ 3	НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО ПРОЦЕСУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ.....	38
3.1	Забезпечення безпеки кредитного процесу у банківських установах.....	38
3.2	Удосконалення підходів оптимізації кредитного процесу у комерційних банках.....	44
ВИСНОВКИ.....		48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		51
ДОДАТКИ.....		56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Стабільне функціонування економіки України неможливе без ефективного розвитку її фінансового сектора, в якому вагоме місце займають банківські установи. Це зумовлено тим, що саме банки в ринкових умовах виступають ключовим елементом економічної структури, забезпечуючи організацію руху грошових і капітальних ресурсів. Крім того, здатність банківської системи створювати гроші ґрунтується на їх можливості здійснювати це через процес кредитування. Ефективність роботи банківських установ і їхня фінансова стійкість значною мірою залежать від правильної організації кредитного процесу.

Кредитні операції є одним із найбільш прибуткових, але водночас і найризикованіших напрямів діяльності банку. Аналізуючи кредитний ризик у контексті банківської діяльності, варто зазначити, що високий рівень ризикованості таких операцій може призводити до низки негативних наслідків. Зокрема, це зниження ліквідності банку, скорочення його прибутковості, невиконання зобов'язань перед клієнтами, втрата їхніх коштів, а також порушення системи безготівкових розрахунків. У результаті це може викликати втрату репутації банку і навіть його банкрутство. Тому проблема управління кредитним ризиком є однією з найактуальніших для банківських установ.

Практика свідчить, що існує широкий спектр методів управління кредитним ризиком. Проте недостатня кваліфікація банківських працівників, а також обмежені можливості впровадження цих методів у банківську діяльність не дають змоги повною мірою убезпечити банк від кредитного ризику. Саме тому, актуальним завданням дослідження є удосконалення організації та необхідність оптимізації кредитного процесу банківських установ.

Дослідженню питань кредитування та організації кредитного процесу банківських установ присвячено ряд робіт зарубіжних і вітчизняних учених-

економістів: О. Барановського, О. Васюренка, В. Вовк, Е. Долана, О. Євнуха, Р. Кемпбелла, В. Корнєєва, С. Лукаша, А. Мороза, Л. Примостки, П. Роуза, І. Сала, Дж. Синки, В. Сидоренка та інших.

У наукових працях сутнісні характеристики кредиту та кредитних відносин досліджуються лише фрагментарно, що певною мірою впливає негативно на організацію кредитного процесу.

Метою кваліфікаційної роботи є вдосконалення організації кредитного процесу в банку та підвищення ефективності управління кредитним ризиком.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- дослідити сутність кредитного процесу та його етапи в банківській діяльності;
- розглянути роль і значення управління кредитним ризиком у забезпеченні фінансової стійкості банку;
- охарактеризувати основні показники діяльності АТ «Універсал банк» у сфері кредитування;
- проаналізувати організацію кредитного процесу в АТ «Універсал банк»;
- оцінити ефективність управління кредитним ризиком у даній установі;
- запропонувати шляхи вдосконалення організації кредитного процесу та методів управління кредитним ризиком із врахуванням найкращих практик.

Об'єктом дослідження є кредитний процес у банку та система управління кредитним ризиком.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти організації кредитного процесу та управління кредитним ризиком у АТ «Універсал банк».

Методи дослідження. Основними методами, які, використовувалися в кваліфікаційній роботі, є аналітичний метод – для оцінки ефективності

організації кредитного процесу та управління кредитним ризиком, порівняльний аналіз – для вивчення досвіду організації кредитного процесу та управління ризиками, системний підхід – для визначення взаємозв'язків між елементами кредитного процесу та їх впливу на фінансову стійкість банку, метод статистичного аналізу – для дослідження показників кредитної діяльності банків, графічний метод – для наочного відображення результатів аналізу показників, експертний метод – для розробки рекомендацій щодо вдосконалення організації кредитного процесу та управління кредитним ризиком.

Апробація матеріалів кваліфікаційної роботи Результати дослідження були представлені на студентських наукових конференціях та семінарах, де отримали позитивні відгуки від викладачів і студентів. Частина результатів дослідження була використана для підготовки аналітичних матеріалів, що можуть бути застосовані для вдосконалення процесів управління кредитними ризиками в банківських установах.

Практичне значення отриманих результатів *надаються відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх практичного використання.*

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, що регулюють банківську діяльність та управління кредитним ризиком, внутрішні звіти та документи АТ "Універсал Банк", а також наукові праці вітчизняних авторів, що стосуються організації кредитного процесу та управління кредитним ризиком у банках. Також використано статистичні дані, що відображають діяльність АТ "Універсал Банк" у сфері кредитування та управління ризиками.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 58 сторінках, містить 10 таблиць, 2 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел складає 56 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО ПРОЦЕСУ ТА МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ

Прибутковість банку залежить від того, наскільки чітко визначені основні етапи кредитного процесу та обов'язки працівників, які відповідають за їх виконання.

У економічній літературі кредитний процес розглядається як сукупність етапів, що включають розробку кредитної політики, обслуговування клієнтів при наданні позик, оцінку рейтингу виданих кредитів і аналіз кредитного портфеля банку, контроль за виконанням умов позикової угоди, встановлення порядку прийняття рішень, розробку принципів оформлення кредитної угоди та забезпечення належного юридичного супроводу наданих позик.

Для з'ясування сутності кредитного процесу важливо визначити його передумови, характер і особливості прояву кредитних відносин з урахуванням конкретних учасників кредитного ринку, асортименту кредитних продуктів, факторів, що сприяють його активізації, а також обмежень на зростання.

Більшість авторів використовують термін «кредитний процес» для позначення періоду, протягом якого здійснюється управління кредитуванням, не даючи йому чіткого визначення як самостійного поняття [22, с. 5]. Визначення сутності кредитного процесу в економічній літературі ще не має єдиного завершеного тлумачення. Зокрема, вказується, що кредитний процес є рухом банківського кредиту через послідовні етапи його організації [15].

І. Гуцал характеризує процес кредитування як основний виразник суті кредиту, неодмінну складову кредитного процесу [10, с. 6].

За словами В. Лагутіна, визначення і аналіз такого цілісного поняття, як кредитний процес, дає змогу всебічно дослідити всі елементи та етапи

механізму банківського кредитування. Він стверджує, що кредитний процес — це рух банківського кредиту через послідовні етапи його організації. У процесі кредитування проходить рух через різні стадії механізму банківського кредиту. Комерційні банки можуть надавати позики всім суб'єктам господарювання, незалежно від їх галузевої приналежності, статуту або форми власності, якщо вони мають реальні можливості та правові механізми для забезпечення своєчасного повернення позики та сплати відсотків [11, с. 46].

О. Олійник зазначає, що аналіз літературних джерел вказує на однобоке трактування категорії «кредитування» лише як процесу, що ініціюється кредитором. Однак, враховуючи сутність кредиту як економічних відносин між кредитором і позичальником, процес кредитування слід розглядати як взаємодію цих двох сторін. Таким чином, на її думку, кредитування має бути розглянуте як процес, який одночасно включає дії з боку кредитора — підготовку до надання, надання, супроводження та отримання при поверненні кредиту, а з боку позичальника — отримання, використання та повернення кредиту [12, с. 7].

І. Ткач визначає кредитний процес як сукупність взаємопов'язаних етапів, спрямованих на реалізацію всіх стадій, необхідних для надання позик, моніторингу їх цільового використання та повернення основної суми позики разом з відсотками за користування нею [22, с. 8]. У цьому визначенні не акцентується на конкретній сфері кредитного процесу, і не уточнюється, де саме він може здійснюватися.

А. Бут визначає банківське кредитування як комплекс взаємопов'язаних фінансових, організаційно-культурних, техніко-технологічних, юридичних, інформаційних та інших операцій, які формують єдину систему дій спеціалізованого підрозділу банку при наданні фінансових послуг для задоволення потреб клієнта в досягненні економічного ефекту, зокрема через реалізацію інноваційних проектів. На його думку, кредитування не є простим процесом передачі вільних грошових коштів від

кредитора до позичальника, а є набагато більш складним і тривалим процесом [7, с. 6].

У підручнику «Банківські операції» під редакцією О. В. Дзюблюка кредитний процес визначається як система організаційних та економічних методів і підходів до здійснення кредитної діяльності [1, с. 271]. Кожен банк повинен організовувати процес кредитування відповідно до своїх внутрішніх потреб, проте цей процес обов'язково має відповідати нормативно-правовим актам та враховувати об'єктивні характеристики кредиту як економічної категорії. У таких умовах важливим є не лише якість побудови кредитного процесу в банку, а й рівень виконання принципів кредитування, адаптація та оптимізація організаційних заходів у цій сфері.

На організацію кредитного процесу впливають численні чинники, які можуть бути як залежними, так і незалежними від учасників процесу. Чим довший термін кредиту, наданого банком позичальникові, тим складнішим стає кредитний процес, оскільки зростає кількість учасників. Це також потребує більш масштабного захисту первинних і вторинних джерел погашення кредиту зі сторони страховиків, а також висуває підвищені вимоги до кваліфікації працівників страхових компаній, які взаємодіють із банком і позичальником. Таким чином, кредитний процес має високий рівень ризику, збільшує операційні витрати, але є важливим для розвитку національної економіки, зберігаючи при цьому контрольованість. Оптимізація кредитного ризику залежить від правильної організації кредитного процесу.

У загальному вигляді всі чинники, які впливають на організацію кредитного процесу, можна поділити на три основні групи: стимулюючі, гальмуючі та регулюючі. Поглиблене розуміння сутності кредитного процесу в комерційних банках допомагає виявлення його різновидів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Різновиди кредитного процесу у комерційних банках

Класифікаційні ознаки	Різновиди
Складність	одноплановий, багатоплановий
Спрямованість	іпотечного, автокредитування, сільськогосподарського, споживчого, інвестиційного
Характер	за кредитною лінією, взаємний, траншів, синдикований
Тривалість	безперервний, разовий
Стадія	що розвивається; загасаючий; еволюційний
Швидкість перебігу	прискорений, звичайний
Суб'єкти	клієнтоорієнтований, міжбанківський, міждержавний
Строк	коротко-, середньо-, довгостроковий
Сталість	з незмінними умовами, зі змінними умовами
Ресурсне забезпечення	збалансований, незбалансований
Витрати	низьковитратний, високовитратний
Управління	керований, недостатньо керований, некерований

Для ефективного здійснення кредитування як з боку кредитної установи, так і позичальника, необхідно, щоб їхні інтереси збігалися. Тобто, вимоги до позики, її доцільність і здатність відповісти потребам обох сторін мають бути узгоджені. Крім того, процес кредитування має бути чітко визначений та прозорий, з виокремленням конкретних заходів, а також розподілом прав і відповідальності серед осіб, які здійснюють етапи кредитування.

Такий підхід до технології кредитування реалізується через створення та формування карт кредитування, що базуються, з одного боку, на зобов'язаннях працівників окремих підрозділів установи щодо надання позик, а з іншого — на етапах процесу кредитування клієнтів. Таким чином, забезпечуючи узгодженість періодів кредитування із зобов'язаннями та відповідальністю працівників, картка організовує напрямок і мету роботи,

пов'язану з кредитуванням [10].

Разом з тим, серед науковців немає єдиної думки щодо етапності кредитного процесу. Зокрема, існують різні погляди на кількість етапів і їх зміст. Одні вважають, що кредитна діяльність складається з двох етапів. На першому етапі проводиться оцінка заявок на кредит, зокрема, визначається кредитоспроможність позичальників, аналізуються сильні та слабкі сторони їхньої діяльності, а також ймовірні строки погашення кредиту. Перший етап завершується укладанням кредитної угоди, якщо оцінки є позитивними. На другому етапі, після надання кредиту, проводиться аналіз поточної діяльності позичальника та виявляються фактори, які можуть впливати на своєчасне повернення кредиту. Для цього банки використовують класифікаційні ознаки кредитів, які допомагають оцінити ймовірність неповернення позики. Залежно від цих ознак позики поділяються на кілька груп: без ризику, з потенційним ризиком і з високим ризиком, а також на категорії, які можуть бути винятковими [13, с. 68]. Проте кредитний процес не обмежується лише аналізом поточної діяльності позичальника та виявленням проблемних позик.

I. Гуцал до періоду дії позики відносить такі етапи: формування портфеля заяв на кредит з урахуванням наявності позикових ресурсів; прийняття рішення щодо доцільності кредитування; вибір умов та методів надання позики; оформлення кредитного договору; видача позики; моніторинг процесу надання позики та її повернення разом з відсотками; робота з сумнівними та безнадійними кредитами [10, с. 10].

У підручнику "Банківські операції" за ред. О. В. Дзюблюка кредитний процес у банку поділяється на наступні етапи:

1. формування портфеля заяв на отримання кредиту від клієнтів;
2. оцінка кредитоспроможності потенційного позичальника;
3. аналіз здатності позичальника виконати свої зобов'язання за кредитом, а також перевірка доступності та задоволення умов надання позики;
4. прийняття рішення щодо економічної доцільності та виду наданої

позики;

5. оформлення кредитного договору та необхідних угод, а також формування кредитної справи;
6. моніторинг виконання умов договору та сплати позики;
7. аналіз якості кредитного портфеля;
8. робота з проблемними кредитами [1, с. 272].

Кредитний процес починається з формування кредитних ресурсів і включає кілька етапів: ініціювання та складання кредитних заявок, ідентифікацію позичальників, аналіз поданих заявок, розробку умов кредитування, ухвалення рішення щодо надання кредиту, укладання кредитної угоди, виплату коштів, рух кредитного потоку, контроль за виконанням умов угоди, а також обслуговування та погашення кредиту.

З вище зазначеного можна стверджувати, що існує система кредитування, яку визначають як комплекс елементів, що включає принципи, об'єкти та методи кредитування соціального та комерційного характеру, що забезпечують переміщення грошових потоків від інвестора до позичальника. Водночас, у межах цієї системи функціонують певні економічні, фінансові та правові механізми, які представляють собою сукупність способів, стимулів та важелів, що забезпечують ефективне функціонування системи та її окремих компонентів, що виявляється через конкретні форми і методи кредитування. Стимули та важелі реалізуються через принципи кредитування.

Однак наведене визначення не охоплює всі елементи, що складають систему кредитування, і не дає повного уявлення про природу кредитної інфраструктури. Для більш точного визначення її сутності, на нашу думку, слід також враховувати такі складові, як:

- кредитні ресурси (кошти, які є в розпорядженні банку і можуть бути використані для кредитних операцій);
- кредитна політика;
- внутрішньобанківські нормативні акти щодо кредитування, посадові інструкції працівників кредитних підрозділів та

- технологічні карти кредитних операцій;
- кредитна інформація (дані, що використовуються для оцінки платоспроможності клієнтів та рівня кредитного ризику);
 - кредитна історія (важливий показник кредитоспроможності осіб, що відображає своєчасність виконання фінансових зобов'язань, що є основою для формування кредитних рейтингів);
 - кредитний рейтинг (оцінка загальної кредитоспроможності юридичних осіб, що характеризує здатність своєчасно виконувати фінансові зобов'язання);
 - кредитний менеджмент (аналіз, прогнозування, планування, організація, координація, регулювання, мотивація, моніторинг, облік і контроль кредитного процесу, а також моделі оцінки кредитного ризику);
 - кредитні інтервенції (заходи центральних банків для підтримки національної банківської системи) і обмеження (антиінфляційні адміністративні заходи щодо обмеження обсягів кредитування).

Складовою частиною кредитного процесу є планування взаємодії сторін. Об'єктом планування в банку є сума наданого кредиту, термін його погашення, а також доходи і витрати, пов'язані з кредитними операціями. Кредитний процес вимагає від позичальника коригування його виробничих та фінансових можливостей, щоб гарантувати своєчасне та повне погашення кредиту разом із сплатою відсотків за користування позикою [21, с. 11].

Оптимізація системи кредитування в банках вимагає обов'язкового банківського контролю та управління кредитним процесом. Загалом, нагляд за процесом кредитування дозволяє забезпечити безпеку, стабільність і прибутковість кредитних операцій банківських установ. У зв'язку з цим, існують два важливі принципи для ефективної роботи установи: 1) кредитна організація самостійно здійснює контроль за позикою; 2) перевірка повинна проводитись працівниками з вищою освітою та відповідним кваліфікаційним рівнем [11, с. 87].

Кредитний процес має характерні ознаки циклічності та гнучкості. Однак, трактування циклічності в економічній літературі може бути різним. Класичний кредитний цикл включає шість основних етапів: 1) залучення клієнтів; 2) консультації з потенційними клієнтами; 3) підготовка кредитних пропозицій; 4) схвалення кредиту; 5) видача кредиту; 6) моніторинг і погашення кредиту [16, с. 70].

Гнучкість кредитного процесу є важливим інструментом адаптації до змінюваних умов зовнішнього та внутрішнього середовища банків. Вона обумовлюється кількома факторами: принципами організаційної структури банку, технологічною гнучкістю, що дає змогу оцінювати процеси виробництва кредитних продуктів, сучасними засобами комунікації, внутрішніми відносинами в колективі, включаючи стиль керівництва, організаційну культуру та психологічний клімат, наявністю неформальних груп, а також рівнем кваліфікації персоналу кредитного підрозділу. Здатність банку швидко реагувати на зміни дозволяє ефективно реорганізовувати кредитний процес відповідно до нових вимог.

I. Гуцал вважає, що організаційне забезпечення процесу кредитування базується на дотриманні принципів, які є основою для організації банківського кредитування. До таких принципів відносяться тип взаємовідносин з клієнтом, прийнятність кредитного ризику для банку, а також нагляд і контроль під час супроводження кредиту [10, с.14]. Чітке визначення сутності кредитного процесу та його різновидів дозволяє ефективно управляти кредитними ресурсами, що в свою чергу забезпечує стабільне функціонування банківських установ.

Звісно, важливо враховувати та оцінювати фактори, які можуть позитивно або негативно впливати на організацію кредитного процесу, а також виявляти проблеми, що виникають у цій сфері. Отже, під дією кредитування слід розуміти сукупність дій, що базуються на правильному формуванні, наданні, обслуговуванні та погашенні позики. Відповідно, виділяються кілька етапів, кожен з яких виконує певні заходи, а разом вони

спрямовані на досягнення основної мети банківської позики — отримання прибутку. Результативність і ефективність управління кредитним процесом у комерційних банках значною мірою залежить від вибору кредитної політики.

Банки, як і будь-які підприємства, стикаються з ризиками при здійсненні активних операцій. Найбільш прибутковими для банків є ті операції, що супроводжуються високим рівнем ризику. До таких належать кредитні операції. Оскільки надання кредитів є основним джерелом прибутку для банку, а їх неповернення може призвести до значних збитків, кредитні ризики стають ключовими в діяльності банків.

При аналізі законодавчо-нормативних матеріалів існують два трактування терміну "кредитний ризик". Згідно з Положенням Національного банку України "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями", кредитний ризик визначається як ризик невиконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями банку, тобто ризик, що сплата відсотків та основної суми боргу не відбудеться відповідно до умов кредитної угоди або не відбудеться взагалі[8]. Ширше визначення кредитного ризику надається в методичних вказівках Національного банку України з інспектування банків "Система кількісної оцінки ризиків", де кредитний ризик описується як наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, що виникає через неспроможність сторони, яка зобов'язалася виконати умови фінансової угоди з банком[9].

Основною метою банківської діяльності є максимізація прибутку при оптимізації ризику. В залежності від стратегічних цілей банк постійно балансуватиме між ризиком і дохідністю, надаючи перевагу одному з цих аспектів. У результаті, банк може опинитися в одній із трьох зон:

- зона недостатньої дохідності – банк уникатиме ризикових кредитів, але не забезпечить достатній рівень доходу;
- зона невинуватого ризику – банк бере на себе високий ризик, що значно знижує ймовірність досягнення очікуваного прибутку;

- зона безпечного функціонування – банк досягає мінімального необхідного доходу, приймаючи обґрунтований рівень ризику.

Завдання керівництва банку полягає в тому, щоб за допомогою свого персоналу запобігти тривалому перебуванню в перших двох зонах, оскільки це може призвести до погіршення фінансового стану банку[14]. Розглядаючи кредитний ризик в контексті кредитних операцій, важливо розрізнити такі терміни:

- індивідуальний кредитний ризик (ризик, пов'язаний з конкретним позичальником);
- портфельний кредитний ризик (ризик, що виникає через характеристики кредитного портфеля).

Індивідуальний кредитний ризик — це ймовірність того, що позичальник не зможе виконати свої зобов'язання перед банком щодо повернення боргу відповідно до умов угоди, і банк не зможе своєчасно та в повному обсязі реалізувати забезпечення позики для покриття можливих збитків. Це поняття пов'язане з ризиком, що виникає як у зв'язку з позичальником, так і через забезпечення кредиту.

Кредитний ризик щодо позичальника — це категорія, яка відображає ймовірність того, що позичальник не зможе виконати свої зобов'язання перед банком щодо повернення боргу відповідно до умов угоди. Кредитний ризик щодо забезпечення кредиту — це категорія, яка показує, наскільки банк може не мати змоги своєчасно або в повному обсязі реалізувати забезпечення позики для компенсації можливих втрат.

Портфельний кредитний ризик — це середньозважена величина ризиків усіх угод у кредитному портфелі, де вагою виступають частки кожної кредитної угоди в загальній сумі портфеля[4, 5, 14, 17, 18]. Кредитний ризик банку можна класифікувати більш детально. Сучасні підходи до класифікації кредитних ризиків мають різноманітні варіанти. Один із комплексних підходів до класифікації наведено в таблиці 1.2 [19].

Ступінь кредитного ризику банку визначається під впливом численних

факторів. У таблиці 1.3 представлена класифікація, що враховує як природу, так і специфіку цих факторів, а також можливості їх нейтралізації для мінімізації негативного впливу на результати кредитної діяльності банку [14]. До факторів, які спричиняють кредитні ризики, відносяться:

- зовнішні фактори, що пов’язані з діяльністю позичальника, забезпеченням кредиту, поручителем, гарантом, страховиком, а також економічними, політичними, форс-мажорними та законодавчими чинниками. Ці фактори не залежать від роботи персоналу банку і можуть призвести до невиконання зобов’язань позичальником, навіть при сумлінній діяльності банківських співробітників;
- внутрішні фактори, такі як стратегічні, організаційні, управлінські, інформаційні та методологічні. Вони пов’язані з помилками персоналу при оформленні кредитної документації, оцінці кредитоспроможності позичальника, порушеннями інструкцій або неправильним застосуванням правил кредитування.

Таблиця 1.2

Класифікація кредитних ризиків банківської установи

Критерії класифікації кредитних ризиків	Види кредитних ризиків
Фінансові наслідки	<ul style="list-style-type: none"> – кредитний ризик, наслідком якого є фінансові втрати; – наслідком якого є втрачена вигода; – наслідком якого є фінансовий дохід.
Чинники виникнення	<ul style="list-style-type: none"> – зовнішній; – внутрішній.
Суб’єкти кредитних ризиків	<ul style="list-style-type: none"> – кредитний ризик щодо позичальника; – щодо страховика; – щодо забезпечення; – щодо гаранта.

Кількість кредитних угод	<ul style="list-style-type: none"> – кредитний ризик кредитної угоди; – кредитний ризик портфеля.
Можливість прогнозування	<ul style="list-style-type: none"> – кредитний ризик, який можна спрогнозувати; – який важко або неможливо спрогнозувати.
Вид операцій кредитного характеру	<ul style="list-style-type: none"> – кредитний ризик при кредитуванні; – при операціях з векселями; – при лізингових операціях; – при факторингових операціях; – при акредитивах.
Суб'єкти кредитної угоди	<ul style="list-style-type: none"> – міжбанківський кредитний ризик; – кредитний ризик при кредитуванні корпоративних клієнтів; – кредитний ризик при кредитуванні індивідуальних клієнтів.
Термін дії кредитної угоди	<ul style="list-style-type: none"> – кредитний ризик при короткострокових фінансових угодах; – кредитний ризик при довгострокових фінансових угодах.
Спосіб впливу на ризик	<ul style="list-style-type: none"> – що ліквідується банком; – що ліквідується гарантом, поручителем; – що розподіляється між банками.

Внутрішні фактори, що викликають кредитний ризик, безпосередньо пов'язані з діяльністю банку та відображають його кредитну політику. Серед них можна виділити такі:

- недооцінка ризиків, пов'язаних з позичальником;
- порушення основних принципів кредитування;
- відсутність ефективного контролю за процесом кредитування;
- помилки при юридичному оформленні кредитних угод;
- неефективні дії або шахрайство з боку персоналу та інші.

Таблиця 1.3

Характеристика джерел кредитного ризику

Група ризику	Вид ризику	Характеристика джерела
Зовнішні ризики	<i>Ризик, пов'язаний із позичальником, гарантом, страховиком</i>	
	Об'єктивний (фінансових можливостей)	Нездатність позичальника (гаранта, страховика) виконати зобов'язання через відсутність необхідних фінансових ресурсів.
	Суб'єктивний (репутації)	Репутація позичальника (гаранта, страховика) в бізнес-середовищі, його відповідальність та готовність виконати зобов'язання.
	Юридичний	Помилки в складанні та оформленні кредитного договору, гарантійного листа чи договору страхування.
	<i>Ризик, пов'язаний з предметом застави</i>	
	Ліквідності	Неможливість швидкої реалізації предмета застави.
	Кон'юнктурний	Знецінення застави протягом дії кредитної угоди внаслідок змін ринкових умов.
	Загибелі	Загибель предмета застави через форс-мажорні обставини.
	Юридичний	Помилки в оформленні договору застави.
	<i>Ризик, пов'язаний із зовнішнім середовищем</i>	
	Загальні	Ризики стихійних лих, які можуть вплинути на виконання кредитних зобов'язань.
	Ризики операційного середовища	Політичні, нормативно-правові, економічні

		ризиків країни, а також конкуренція в ринковому середовищі.
Внутрішні ризики	Ризики управління	Помилки, шахрайство та зловживання персоналу
		Неефективна організація кредитного процесу
		Нездатність керівництва банку приймати обґрунтовані рішення щодо кредитної політики та управління кредитними операціями.

До недавнього часу більшість банків України при оцінці кредитного ризику враховували лише один зовнішній фактор – фінансові можливості позичальника, тобто об'єктивний ризик, пов'язаний із його здатністю виконати зобов'язання. Однак практика показала, що багато позичальників не повертають кредити не через відсутність фінансових можливостей, а через небажання це робити. У таких випадках банк вимушений звертатися до суду, що може призвести до проблем із неправильно укладеними кредитними угодами. Це вказує на необхідність враховувати юридичний ризик при оцінці кредитного ризику.

Однією з причин виникнення кредитного ризику є нездатність позичальника створити адекватний майбутній грошовий потік через непередбачені негативні зміни в його діловому, економічному та (або) політичному середовищі. Крім того, кредитний ризик може виникнути через неврахування впливу ділового циклу на кредитоспроможність позичальника.

Причиною виникнення кредитного ризику також є невпевненість щодо майбутньої вартості та якості (ліквідності та можливості продажу на ринку) застави під кредит. Тобто наявність у позичальника власного ліквідного майна є необхідною умовою. Кредитний ризик зменшується, якщо вартість

такого майна перевищує суму кредиту. Як видно, існує багато причин виникнення кредитного ризику, і всі вони так чи інакше пов'язані з діяльністю банку, зокрема з його кредитною політикою, а також із поведінкою позичальників, яким довіряються кошти.

Звісно, існують причини виникнення кредитного ризику, які не залежать ані від дій працівників конкретного банку, ані від позичальників. Тому можливості управління зовнішніми факторами обмежені, але завдяки вчасним заходам банк може знизити їхній негативний вплив і уникнути значних втрат. Так, кредитний ризик може виникнути через кон'юнктурні коливання на ринку, зокрема через економічний розвиток країни, державне регулювання економіки та інші фактори. Крім того, кредитний ризик може бути спричинений випадковими або стихійними подіями, які впливають на банківську діяльність і ринкову ситуацію в галузі банківських послуг.

Не можна з абсолютною точністю передбачити, які саме зміни в зовнішньому середовищі призведуть до виникнення кредитного ризику. Однак важливо постійно моніторити ситуацію в країні та у світі, щоб своєчасно вжити необхідних заходів. Недооцінка або нехтування економічними, політичними змінами та іншими умовами кредитної політики може призвести до того, що банк опиниться під загрозою кредитного ризику[2, 14, 19, 20].

Кредитний ризик є головним серед банківських ризиків і важливою складовою загального банківського ризику. Він не лише негативно впливає на прибутковість та платоспроможність банку, а й може спричиняти інші ризики, наслідки яких можуть бути масштабними в майбутньому. Серед таких ризиків: ризик ліквідності (заморожування коштів у неліквідних активах); ризик втрати репутації (зниження довіри вкладників та інвесторів через велику кількість неповернутих кредитів); ризик банкрутства і втрати капіталу (падіння ринкової вартості акцій через ризикові кредити); ризик неефективної діяльності (зростання адміністративних витрат через наявність ризикових кредитів); валютний ризик (додаткові витрати через коливання

валютних курсів) [3, 6, 17].

Кредитний ризик охоплює не лише кредитні операції банку (балансові та позабалансові), а й інвестиційні операції (формування портфеля цінних паперів), гарантійні послуги, деривативи, а також інші кредитні послуги, такі як лізинг та факторинг. Це ймовірність часткової або повної втрати вартості активів банку через нездатність контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання або через недоотримання доходу від вкладеного капіталу через вплив різних чинників. Важливо розрізнити два види кредитного ризику: "індивідуальний кредитний ризик" і "портфельний кредитний ризик". Індивідуальний кредитний ризик стосується конкретної угоди та контрагента банку і відображає ймовірність втрати активів через неспроможність контрагента виконати умови угоди. Портфельний кредитний ризик охоплює загальний ризик, пов'язаний з усіма угодами банку.

Рівень кредитного ризику залежить від впливу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Зовнішні фактори включають діяльність позичальника, забезпечення, поручителя, гаранта, страховика, а також економічні, політичні, форс-мажорні, законодавчо-регулюючі умови. Внутрішні фактори пов'язані зі стратегією кредитної політики банку, кваліфікацією працівників, ефективністю контролю та наявністю внутрішньої нормативної бази для регулювання кредитних ризиків. Банківські втрати, спричинені недооцінкою кредитних ризиків, не обмежуються лише неповерненням кредитів і виплатою відсотків, а можуть призвести до значно серйозніших наслідків для фінансової стабільності банку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПРОЦЕСУ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

2.1. Етапи реалізації кредитного процесу у АТ «Універсал банк»

Організація кредитних відносин комерційних банків із клієнтами залежить від багатьох факторів, таких як стратегія та тактика банку, професійна підготовка працівників, обсяг власних і залучених коштів тощо. Загальний механізм кредитування складається з кількох етапів, кожен з яких вирішує конкретні завдання, а їхня сукупність спрямована на досягнення головної мети банківського кредитування – отримання прибутку. Нині у більшості банків структурна схема процесу кредитування будується за подібною моделлю (рис. 2.1).

Основні положення і порядок кредитування, способи визначення кредитоспроможності клієнта, шляхи захисту кредитора від кредитних ризиків, передбачені НБУ і висвітлюються у законодавчих актах.

При виборі банку-кредитора необхідним є отримати та проаналізувати наступну інформацію:

- вимоги банку до позичальника - ці вимоги охоплюють фінансовий стан клієнта, розмір і якість забезпечення кредиту, а також його репутацію;
- умови кредитування - до ключових аспектів належать тип кредиту, його сума, вартість, термін кредитування, способи видачі, погашення, забезпечення кредиту, а також порядок сплати відсотків;
- тривалість діяльності банку - важливо оцінити досвід банківської установи в кредитуванні та її репутацію на ринку;
- термін розгляду заявок - оптимальним вважається строк прийняття банком рішення щодо надання кредиту в межах 3–5 робочих днів;

- додаткові банківські послуги: варто враховувати наявність інших послуг, які банк може запропонувати, а також їхні тарифи [16, с. 78].

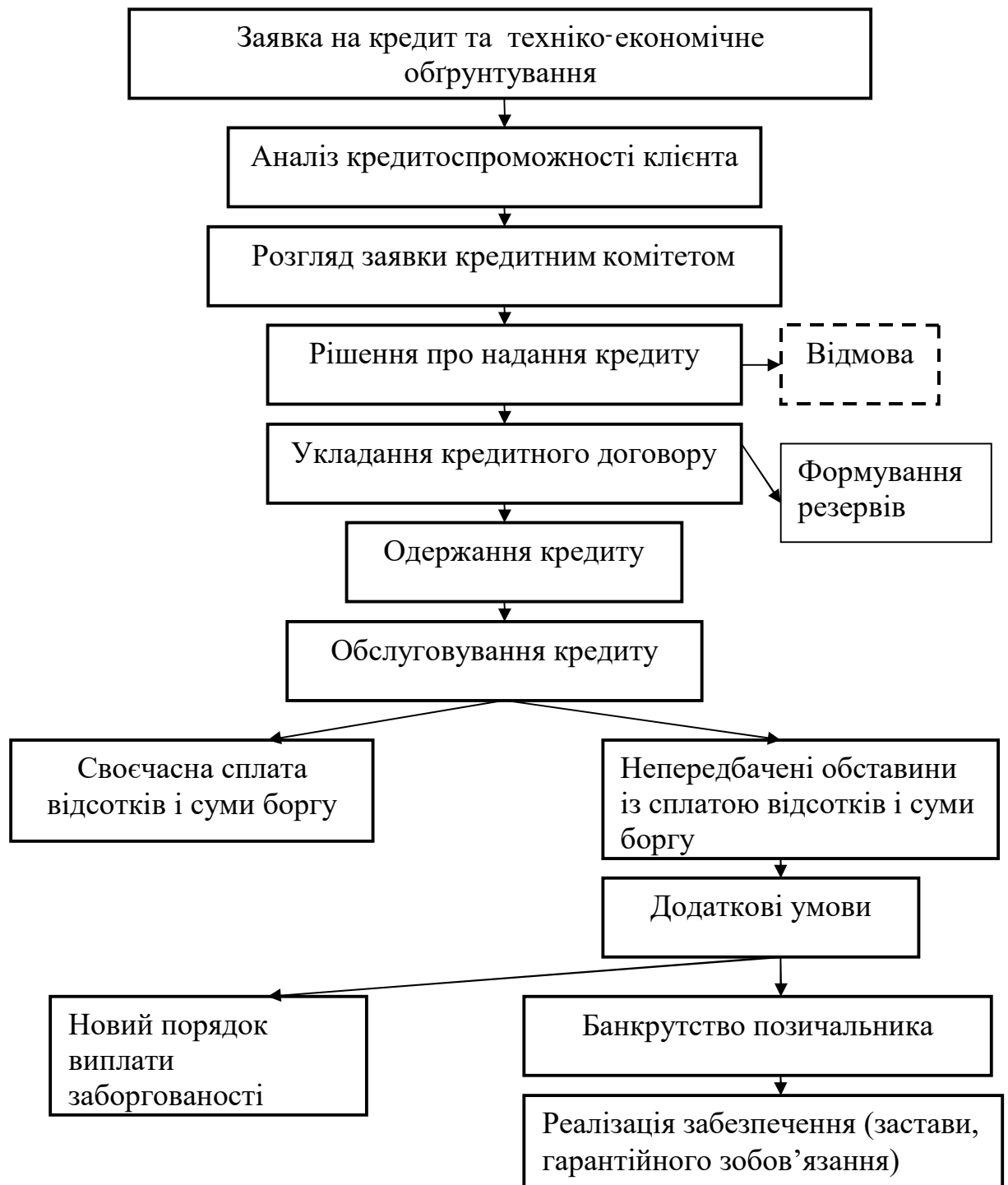

Рис.2.1. Етапи кредитування підприємств

Відповідно до "Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями" від 25.01.2012 № 23, банки зобов'язані розробити

внутрішньобанківські принципи, які регулюють виконання активних банківських операцій. Ці принципи повинні створюватися з урахуванням чинного законодавства України, включаючи нормативно-правові акти Національного банку України, та обов'язково містити методики й процедури, необхідні для оцінки ризиків[23].

Процедура кредитування включає такі ключові етапи: проведення переговорів із клієнтом; збирання необхідного пакету документів; підготовка висновку щодо кредитного проекту та його погодження кредитним комітетом; оформлення кредитної документації; надання позики; моніторинг та повернення кредиту. Дотримання цієї послідовності дозволяє мінімізувати витрати на обробку кредитної заявки та максимально врахувати всі аспекти угоди.

При зверненні за кредитом в АТ "Універсал Банк", менеджер відповідного підрозділу надає клієнту всю необхідну інформацію щодо доступних форм кредитування, поточних процентних ставок, можливих видів забезпечення та інших умов, які не є комерційною таємницею банку.

При зверненні до АТ "Універсал Банк" за кредитом, клієнт заповнює заяву-анкету, в якій вказує цільове призначення позики, її суму, термін використання та конкретні строки погашення. Також у заяві зазначається перелік майна, що пропонується в якості застави. Крім того, позичальник може надавати коротку характеристику фінансованого проекту та розрахунок його економічної ефективності.

Окрім кредитної заяви, позичальник подає для розгляду в АТ "Універсал Банк" такі документи: нотаріально засвідчені копії статуту та установчого договору підприємства, техніко-економічне обґрунтування необхідності кредиту, графік надходження платежів на весь період користування позикою, фінансову та статистичну звітність станом на останню звітну дату, бізнес-план розвитку підприємства. За потреби, також можуть бути надані інші документи, які працівники банку вважають необхідними для оцінки кредитоспроможності позичальника.

На другому етапі процесу кредитування АТ "Універсал Банк" аналізує здатність підприємств ефективно використовувати та своєчасно повертати отримані позики. На цьому етапі проводиться детальне дослідження кредитоспроможності позичальника, тобто його спроможності своєчасно виконувати зобов'язання за кредитною угодою. У рамках оцінювання фінансового стану боржника банк визначає його кредито- та платоспроможність. Оцінка кредитоспроможності позичальника здійснюється як під час ухвалення рішення про надання кредиту, так і у випадках зміни початкових умов договору, зокрема за наявності фінансових труднощів у боржника.

Перед тим як фахівці АТ "Універсал Банк" приступлять до підготовки висновку з оцінкою кредитного проекту, вони проводять перевірку всіх даних, наданих позичальником. Зокрема, перевіряється достовірність інформації, що міститься в установчих і реєстраційних документах, реальний майновий і фінансовий стан позичальника, відсутність ознак можливої фальсифікації, рівень самостійності господарської діяльності суб'єкта, реальні наміри заявника щодо використання кредитних коштів, а також "чистота" запропонованої застави та її об'єктивна ринкова вартість. Результати такої перевірки оформлюються у вигляді висновку, в якому надається реальна оцінка ризиків для банку, а також визначаються чинники, що можуть вплинути на виконання клієнтом договірних зобов'язань. У висновку також можуть бути запропоновані додаткові умови та рекомендації щодо кредитування.

На нашу думку, при кредитуванні важливо приділяти значну увагу попередньому контролю за діяльністю потенційного позичальника та прогнозуванню ризику невиконання ним зобов'язань щодо погашення кредиту. З цією метою аналітики АТ "Універсал Банк" мають відповідально провести аналіз фінансового стану клієнта, враховуючи показники платоспроможності та кредитоспроможності, структуру балансу і динаміку змін основних фінансових показників.

Остаточне рішення про видачу кредиту приймається кредитним комітетом банку. Висновок кредитного комітету передається клієнту в письмовій формі із підтвердженням про його отримання. У разі відмови у наданні кредиту рішення повинно бути чітко аргументованим.

Кожна кредитна операція в АТ "Універсал Банк" супроводжується формуванням кредитної документації, яка має містити мінімально необхідну інформацію. Залежно від специфіки кредиту банк може розширити перелік необхідних даних, попередньо закріпивши це у внутрішніх положеннях.

Узагальнена інформація щодо кредиту формується з моменту підписання договору та оновлюється протягом усього строку його дії у разі змін умов договору, установчих або фінансових даних боржника. Оновлення інформації здійснюється не пізніше п'яти робочих днів із моменту отримання відповідних даних.

Кредитна документація зберігається у паперовому форматі та включає:

- заяву боржника із зазначенням мети кредиту, його суми, строку використання та строків погашення;
- бізнес-план або техніко-економічне обґрунтування (для юридичних осіб);
- контракти, договори купівлі-продажу (за наявності);
- фінансову звітність (для юридичних осіб) або підтвердження доходів (для фізичних осіб);
- інформацію про стан рахунків клієнта за останні шість місяців (за бажанням боржника-фізичної особи);
- дані про кредитну історію, наявну заборгованість та забезпечення кредитів;
- документи, що підтверджують законність заставного майна та його ринкову вартість;
- договори застави, страхування майна, документи про оплату страхових платежів;
- рішення кредитного комітету або іншого уповноваженого органу

банку щодо надання кредиту;

- кредитний договір із графіком погашення кредиту та відсотків;
- інші документи, що свідчать про виконання чи порушення умов договору.

Кредитний договір виступає основним юридичним документом, що визначає права та обов'язки обох сторін. У процесі реалізації кредитної операції банк здійснює контроль за цільовим використанням коштів, перевіряє виконання зобов'язань клієнтом, оформляє акти про відхилення, а за необхідності ініціює процедури реструктуризації чи повернення боргу.

Загалом організація кредитного процесу в АТ "Універсал Банк" спрямована на досягнення стратегічних завдань, таких як оптимізація співвідношення між залученими коштами та активами, ефективне управління проблемними кредитами, зростання обсягів кредитного портфеля при підтриманні його якості, а також своєчасна реструктуризація заборгованості.

2.2. Оцінювання кредитного портфелю процесу АТ «Універсал банк»

Кредитна діяльність є однією з основних складових фінансових операцій будь-якого банку. Від ефективності управління кредитним портфелем залежить не лише стабільність, а й прибутковість банку. АТ «Універсал Банк» активно розвиває свій кредитний бізнес, що підтверджується зростанням обсягів кредитів як юридичним, так і фізичним особам. З метою зменшення ризиків, банк застосовує систему резервів під можливі втрати по кредитах, зокрема через формування резервів під знецінення активів.

З аналізу даних фінансової звітності видно, що загальний обсяг кредитів, наданих фізичним особам, значно збільшився в 2023 році. Це свідчить про активний попит на споживчі кредити, іпотеку та автокредити. У той же час, кредитний портфель юридичних осіб зростає менш динамічно,

що може бути пов'язано із загальною економічною ситуацією та обмеженням доступу до кредитів для бізнесу.

Кредитний портфель банку складається з кредитів, наданих як юридичним, так і фізичним особам. Збільшення кредитів фізичним особам свідчить про більшу готовність банку до ризиків, пов'язаних із кредитуванням населення, тоді як кредити юридичним особам зростають більш помірковано (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кредити юридичним особам

Показники, млн.грн.	на 01.01.2023	на 01.01.2024	приріст за 2023 рік	на 01.07.2024	приріст за півріччя 2024
Кредити юридичним особам	3 211 953	3 843 578	631 625	3 932 697	89 119
Резерви під кредити юридичним особам	-129 981	-134 831	-4 850	-143 857	-9 026
Відношення резервів до кредитів юридичним особам	-4,05%	-3,51%	0,54%	-3,66%	-0,15%

За 2023 рік обсяг кредитів юридичним особам зріс на 631 625 млн грн (з 3 211 953 млн грн до 3 843 578 млн грн). У першому півріччі 2024 року приріст склав 89 119 млн грн, досягнувши рівня 3 932 697 млн грн. Це свідчить про стабільне зростання кредитного портфеля юридичних осіб.

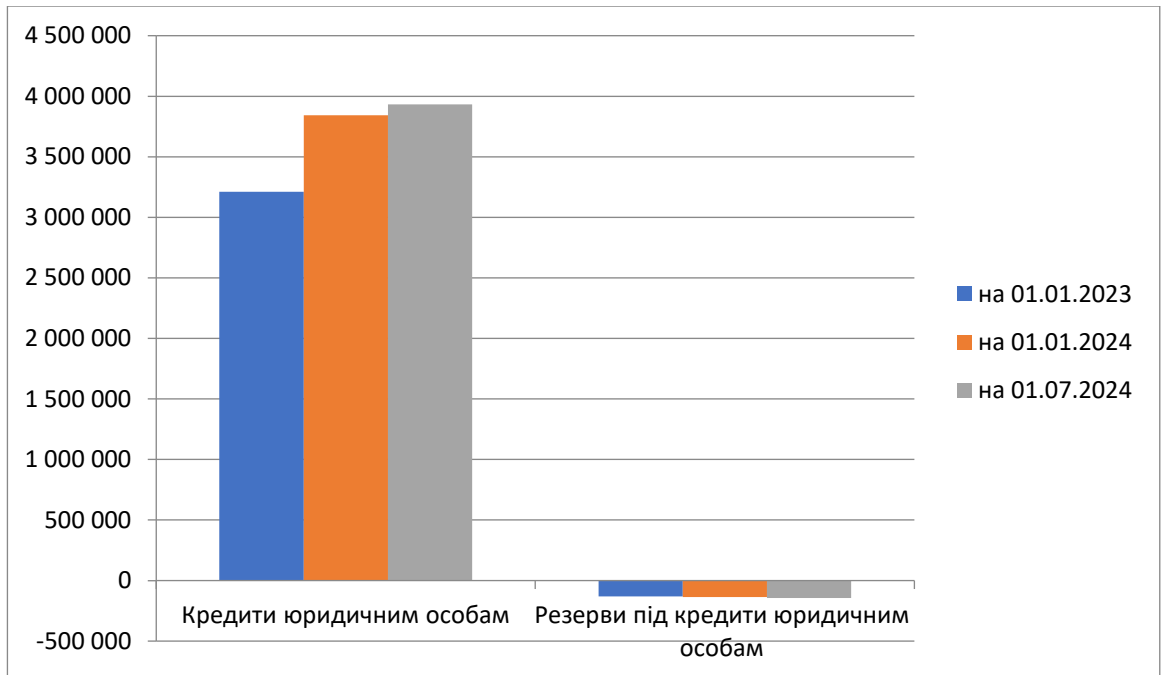

Рис.2.2. Динаміка кредитів юридичним особам, тис грн

Обсяг резервів під кредити юридичним особам також зріс, однак із меншою динамікою, ніж самі кредити. За 2023 рік резерви збільшилися на 4 850 млн грн (з -129 981 млн грн до -134 831 млн грн), а за перше півріччя 2024 року — на 9 026 млн грн, досягнувши рівня -143 857 млн грн. Це може свідчити про посилення політики управління кредитними ризиками.

Співвідношення резервів до кредитів юридичним особам покращилося. За 2023 рік показник зменшився з -4,05% до -3,51% (на 0,54%), що свідчить про відносно менший приріст резервів у порівнянні з кредитним портфелем. У першому півріччі 2024 року відбулося незначне погіршення показника — до -3,66% (зростання на 0,15%), що може бути пов'язане із збільшенням резервів у цей період.

Дані демонструють позитивну динаміку кредитування юридичних осіб, що супроводжується покращенням показника резервів до кредитів за 2023 рік, хоча у першому півріччі 2024 року темпи приросту резервів перевищили темпи приросту кредитів. Це свідчить про зважений підхід до управління кредитними ризиками в умовах зростання кредитного портфеля.

Таблиця 2.2

Кредити фізичним особам

Показники, млн.грн.	на 01.01.2023	на 01.01.2024	приріст за 2023 рік	на 01.07.2024	приріст за півріччя 2024
Кредити фізичним особам	17 585 837	27 932 372	10 346 535	34 550 287	6 617 915
Резерви під кредити фізичним особам	-7 887 562	-7 099 447	788 115	-8 032 771	-933 324
Відношення резервів до кредитів фізичним особам	-44,85%	-25,42%	19,44%	-23,25%	2,17%

За 2023 рік кредити фізичним особам значно зросли на 10,35 млрд грн. Це є результатом активного попиту на споживчі кредити, кредити на покупку житла та автомобілів. Приріст кредитів в першій половині 2024 року склав значні 6,62 млрд грн.

Однак, зростання кредитів фізичним особам супроводжується також збільшенням резервів під знецінення цих активів. Це свідчить про зростання кредитних ризиків, пов'язаних із можливими дефолтами за споживчими кредитами.

Аналіз резервів під знецінення активів є важливим етапом в оцінці кредитного процесу, оскільки резерви відображають можливі втрати банку від неякісних активів. Зростання резервів під кредити фізичних осіб та зменшення резервів під кредити юридичних осіб свідчить про різний рівень ризиків у цих сегментах. Враховуючи, що кредити фізичним особам займають більшу частку в кредитному портфелі, рівень резервів по цьому сегменту залишається вищим (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз резервів під знецінення активів

Показники, млн.грн.	на 01.01.2023	на 01.01.2024	приріст за 2023 рік	на 01.07.2024	приріст за півріччя 2024
Сукупні резерви під знецінення активів	-8 661 485	-8 135 952	525 533	-8 895 766	-759 814
Відношення резервів до активів	-10,01%	-6,84%	3,17%	-7,05%	-0,22%

Аналіз резервів під знецінення активів на основі представлених даних показує важливі зміни в фінансовому становищі підприємства протягом 2023 та першої половини 2024 року.

У 2023 році сукупні резерви під знецінення активів зменшилися на 525,5 млн грн, що відображає певне покращення в результаті зниження рівня знецінення. Це може свідчити про відновлення вартості активів або коригування попередніх оцінок їхнього знецінення. Проте, при цьому, резерви все ще залишаються значними, з сумою -8 135,95 млн грн на початок 2024 року.

З початку 2024 року резерви під знецінення активів знову збільшилися на 759,8 млн грн, досягнувши -8 895,77 млн грн на 1 липня 2024 року. Це свідчить про нове зниження вартості активів, яке може бути зумовлене економічними або внутрішніми факторами, що погіршили їх оцінку.

Відношення резервів до активів також показує динаміку зниження, з -10,01% на початок 2023 року до -6,84% на початок 2024 року, що також підтверджує зменшення масштабів резервів. Проте впродовж першої половини 2024 року це відношення знову погіршилось, знизившись до -7,05%, що вказує на додаткові проблеми з оцінкою активів або їх подальшим знеціненням.

Таким чином, аналіз показує нестабільність в управлінні активами, що

вимагає постійного моніторингу та коригувань на рівні фінансового планування та оцінки вартості активів підприємства.

Загалом, АТ «Універсал Банк» демонструє позитивні тенденції в кредитному процесі з активним зростанням обсягів кредитування, зокрема фізичних осіб. Однак зростання резервів під кредити фізичним особам свідчить про наявність певних кредитних ризиків, що потребує посиленої уваги до моніторингу якості активів банку.

Рекомендується продовжити працювати над диверсифікацією кредитного портфеля, збільшенням контролю за кредитними ризиками, а також підвищенням якості резервування для зниження можливих втрат по кредитах.

2.3. Управління кредитним ризиком у АТ «Універсал банк»

Кредитний ризик є одним із основних ризиків у банківській діяльності. Він виникає, коли позичальник не виконує або не може виконати свої зобов'язання перед банком у встановлений строк. Враховуючи важливість цього фактору для фінансової стабільності банку, АТ «Універсал Банк» приділяє значну увагу ефективному управлінню кредитним ризиком, впроваджуючи різноманітні методи і стратегії для його оптимізації.

Управління кредитним ризиком є безперервним процесом, що включає наявність чітко визначених процедур для оцінки, моніторингу і контролю кредитних ризиків. Процеси охоплюють як попередню оцінку ризиків при видачі кредиту, так і моніторинг усього кредитного портфеля протягом його життєвого циклу. Для зниження рівня кредитного ризику банк застосовує комплексний підхід, який включає ретельну перевірку платоспроможності позичальників, чітке формування резервів під знецінення активів і використання механізмів страхування.

Ідентифікація кредитного ризику та оцінка кредитоспроможності є першочерговим етапом у процесі кредитування. У АТ «Універсал Банк» для

оцінки кредитоспроможності фізичних і юридичних осіб використовуються багатокomпонентні підходи, що включають аналіз фінансових показників позичальників, їх історії виконання зобов'язань, а також оцінку загальних економічних і ринкових умов.

Для юридичних осіб банком проводиться аналіз фінансової звітності, зокрема балансу і звіту про прибутки та збитки, що дозволяє оцінити платоспроможність компанії та її здатність здійснювати регулярні платежі за кредитом. Також розглядаються такі параметри, як грошові потоки, рівень заборгованості та платіжний стан компанії. Оцінка кредитоспроможності фізичних осіб передбачає ретельний аналіз їх доходів, заощаджень, витрат, кредитної історії, а також наявності інших фінансових зобов'язань.

Особлива увага звертається на наявність і реалізацію бізнес-планів для великих проектів, що забезпечує можливість зменшити ризик дефолту завдяки детальному прогнозуванню потенційних витрат і доходів.

Кредитний портфель є основним джерелом доходу для банку, але одночасно з цим він несе певні ризики. Одним із важливих інструментів у зниженні кредитного ризику є диверсифікація портфеля. АТ «Універсал Банк» активно працює над диверсифікацією свого кредитного портфеля, намагаючись зберігати рівновагу між кредитами фізичним та юридичним особам, а також між різними секторами економіки.

В умовах високої конкуренції на ринку банківських послуг, важливо уникати концентрації кредитного портфеля на певних сегментах або регіонах, що може призвести до значних фінансових втрат у разі несприятливих економічних змін. В банку активно розвивається сегмент кредитування малого та середнього бізнесу, зокрема за рахунок підтримки інноваційних проектів, а також інфраструктурних та екологічних ініціатив, що мають значний потенціал зростання в майбутньому.

Також важливим аспектом є розподіл кредитів за різними галузями економіки. Наприклад, зменшення кредитування в деяких високоризикових сферах (наприклад, будівництво чи нафтова промисловість) та збільшення

частки кредитів у більш стабільних галузях, таких як технології та охорона здоров'я, дозволяє збільшити стабільність і безпеку кредитного портфеля.

Постійний моніторинг кредитів є важливою складовою ефективного управління кредитним ризиком. АТ «Універсал Банк» використовує систему раннього виявлення проблемних кредитів, що дозволяє оперативно виявляти позичальників, які можуть потрапити в категорію неплатоспроможних. Для цього банк постійно аналізує платіжну дисципліну позичальників, регулярно переглядає їхні фінансові показники, а також проводить оцінку змін на ринку.

У разі виявлення ознак проблемності в кредитах, банк має систему внутрішнього контролю, що дозволяє вжити відповідних заходів: від реструктуризації боргів до визнання неплатоспроможності позичальника і ініціювання відповідних юридичних дій.

Особливо важливим є моніторинг кредитів, виданих фізичним особам, оскільки цей сегмент є високоризиковим через нестабільність доходів позичальників. Враховуючи збільшення частки кредитів фізичним особам в загальному портфелі, банк здійснює регулярні перевірки кредитної історії позичальників і за необхідності вводить додаткові обмеження для зменшення ризиків.

Управління кредитним ризиком також включає створення резервів під можливі втрати від кредитних операцій. Це дозволяє банку зменшити фінансові ризики та забезпечити свою стійкість у випадку, якщо позичальники не зможуть повернути кредити. АТ «Універсал Банк» застосовує консервативний підхід до формування резервів, регулярно переглядаючи рівень резервування на основі змін у кредитному портфелі та економічних умовах.

Для зниження ризиків, пов'язаних із дефолтами позичальників, банк також використовує механізми страхування, гарантій та поручительств, що дозволяє зменшити потенційні втрати у разі непогашення кредиту.

Варто зазначити, що банк активно працює над удосконаленням своєї

системи резервування, впроваджуючи нові методики оцінки ризиків, зокрема за допомогою автоматизованих систем, що дозволяє швидко та точно визначати необхідний рівень резервів.

На основі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що АТ «Універсал Банк» успішно здійснює управління кредитним ризиком, застосовуючи ефективні методи оцінки та контролю ризиків, що дозволяє знизити ймовірність значних фінансових втрат. Зокрема, важливими аспектами є:

- висока якість оцінки кредитоспроможності клієнтів;
- диверсифікація кредитного портфеля з метою зниження ризиків;
- активний моніторинг та контроль за виконанням кредитних зобов'язань;
- формування достатніх резервів під знецінення активів.

Однак для підвищення ефективності управління кредитним ризиком банку слід звернути увагу на подальшу автоматизацію процесів оцінки і моніторингу кредитів, а також на зменшення залежності від високоризикових сегментів ринку, таких як споживче кредитування. Це дозволить підвищити стійкість банку до можливих фінансових криз та зміцнити його позиції на ринку.

Таблиця 2.4

Характеристика активів і пасивів

Група ризику	Опис групи ризику	Кількість кредитів	Загальна сума кредитів (грн)	Частка в портфелі %	Якість активів (висока, середня, низька)	Рівень резервування (грн)	Примітки
1. Нормальні кредити	Кредити що не мають прострочок стабільні платіжні результати	213	37381000	61	Висока	1177000	Стабільний сегмент
2. Умовно нормальні кредити	Кредити з нерегулярними платежами але без прострочок	189	18613000	24	Середня	520000	Потребує моніторингу
3. Проблемні кредити	Кредити з прострочками до 90 днів	43	9214000	11	Низька	1879000	Активний моніторинг реструктуризація
4. Безнадійні кредити	Кредити з прострочками понад 90 днів	17	3302000	4	Низька	2345000	

Аналіз груп ризику кредитного портфеля показує, що найбільша частка належить нормальним кредитам, які є стабільними з високою якістю активів. Умовно нормальні кредити мають середній рівень якості, потребують моніторингу та регулярних перевірок. Проблемні кредити з простроченнями до 90 днів демонструють низьку якість, вимагають активного моніторингу та реструктуризації. Безнадійні кредити з простроченнями понад 90 днів мають найнижчу якість, потребують значного резервування через високий ризик непогашення.

Згідно з таблицею АТ «Універсал Банк» має раціональний розподіл між різними групами ризику. Переважна частка кредитів – нормальні що демонструє стабільність. Проблемні та безнадійні кредити вимагають підвищеної уваги. Сформовані резерви забезпечують певний рівень захисту що підкреслює готовність банку реагувати на можливі ризики.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО ПРОЦЕСУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

3.1. Забезпечення безпеки кредитного процесу у банківських установах

Збільшення обсягів кредитування та рівня монетизації економіки сприяє зміцненню внутрішнього ринку та підвищенню стійкості економіки до зовнішніх шоків. Кредитні ризики займають ключову роль у загальній стратегії управління ризиками банку, що є критично важливим для його ефективного функціонування в умовах кризової ринкової економіки та запобігання дефолту.

Таблиця 3.1

Розподіл кредитів АТ «Універсал Банк» на 01.01.2023 р., тис. грн.

Розділ економічної діяльності	Назва економічної діяльності	Усього	Національна валюта
01	Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних з ним послуг	1602	1602
16	Оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння	168	168
31	Виробництво меблів	1104	1104
45	Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт	6160	0
46	Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	10488	57
47	Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	2372	2372
49	Наземний і трубопровідний транспорт	3979	3979
55	Тимчасове розміщування	22852	0
58	Видавнича діяльність	1442	0
64	Надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення	157606	0
68	Операції з нерухомим майном	62214	0
69	Діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту; консультування з питань оподаткування	2552	0
82	Надання комплексних щоденних офісних адміністративних послуг	133597	0
Інше	Інше (для фізичних осіб (у т.ч. приватних нотаріусів та адвокатів)	28409197	2420860

Збільшення обсягів кредитування та рівня монетизації економіки сприяє зміцненню внутрішнього ринку та підвищенню стійкості економіки до зовнішніх шоків. Кредитні ризики займають ключову роль у загальній стратегії управління ризиками банку, що є критично важливим для його ефективного функціонування в умовах кризової ринкової економіки та запобігання дефолту.

Грошово-кредитний ринок України має бути запорукою мобілізації вільних ресурсів для розвитку економіки і формування надійних інструментів заощадження для населення шляхом:

- стабілізації валютного ринку, зниження та утримання рівня інфляції на прийнятному для розвитку економіки рівні (не більш як 10%);
- впорядкування роботи фінансового сектора, відновлення довіри населення до інститутів фінансового ринку;
- формування ефективної системи перерозподілу ресурсів з пріоритетним їх спрямуванням на реалізацію проектів економічного розвитку.

Причини неможливості розкриття кредитних можливостей банків пов'язані з такими групами факторів:

- макроекономічна розбалансованість в країні;
- помилки в монетарній політиці НБУ та банків
- прорахунки кредитної політики банків;
- політико-правових наслідків на державному рівні.

Кредитний ризик в загальному сприйнятті - це імовірність того, що позичальник не зможе здійснити відсоткові платежі або виплатити основну суму кредиту відповідно до умов кредитного договору, що зумовлено як неповерненням тіла кредиту, так і відсотків за ним, а це, відповідно може погіршувати ліквідність банку та, як наслідок – його фінансовий стан.

Кредитні ризики банківської діяльності входять до групи тих, які кількісно можуть бути оцінені, на відміну від ризику репутації, юридичного тощо.

Метою управління кредитними ризиками як базису системи ризик-менеджменту є максимізація рівня регулювання ризиків, повернення кредитів шляхом підтримання кредитних ризиків потенційних втрат у прийнятних межах.

На наш погляд, банкам з метою зниження ризиків кредитування доцільно:

- створити і розподілити резервні фонди для даних напрямків кредитування;
- провести математичні розрахунки для оцінки ступеня ймовірності ризиків виходячи зі сформованої практики кредитування банку за попередні роки;
- розробити нову політику фінансування напрямків інвестування та проектного кредитування;
- визначити партнерів (страхові компанії, інвестиційні) фонди для співпраці з метою зниження можливих ризиків - провести диверсифікацію.

Стратегічний набір банку в системі ризик-менеджменту його кредитної діяльності має включати складові:

- оптимізація кредитного ризику;
- оптимізацію обсягу та структури кредитного портфелю;
- раціональна та ефективна цінова політика щодо використання кредитних ресурсів.

Виділяють три основні завдання управління банківським кредитним ризиком.

1. Попередження ризику, що досягається шляхом ліквідації передумов

виникнення кредитного ризику в майбутньому.

2. Підтримка ризику на заданому рівні з урахуванням вимог НБУ і відповідно до прийнятої ризикової стратегії.

3. Оптимізація ризику за деяких заданих умов згідно переліку заходів прямого впливу на кредитний ризик.

Оцінюючи кредитоспроможність, банки України керуються власними положеннями, а також повинні враховувати нормативні вимоги НБУ, зокрема Постановою НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 р. № 351, згідно з якої документами виділяється три групи позичальників: юридичні особи, крім комерційних банків; комерційні банки; фізичні особи.

В нормативно-правових актах кредитний ризик визначено наступним чином (таблиця 2).

Таблиця 3.2

Підходи до визначення кредитного ризику в нормативно-правових актах

Нормативний акт	Визначення
Постанова НБУ «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 р. № 351	Ризик невиконання позичальником (контрагентом банку) зобов'язань за кредитними операціями (тобто ризик того, що сплата позичальником відсотків і основного боргу за кредитними операціями проводитиметься з відхиленнями від умов кредитної угоди або взагалі не проводитиметься)
Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» № 559 від 30.11.2001 р.	Ймовірність втрат однієї зі сторін-укладачів контракту про придбання фінансового інструмента внаслідок невиконання зобов'язання іншою стороною
Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про затвердження Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок» 16.01.2004 р. № 7	Ризик невиконання позичальником зобов'язань за кредитним договором.

Згідно Методичних вказівки щодо організації та функціонування

систем ризик-менеджменту в банках України, затвержені постановою Правління НБУ від 02.08.2004 р. №361 визначимо, що управління кредитним ризиком банку — це комплекс управлінських заходів банку, направлених на виявлення і прогнозування виникнення ризиків кредитної діяльності, оцінку їх величини, віднесення до певної категорії, оптимізацію та усунення наявних ризиків, визначення взаємозв'язку між різними їх категоріями, а також подальший контроль.

Ризик-менеджмент в кредитній діяльності банку складається з наступних етапів:

- 1) оцінка кредитного ризику;
- 2) моніторинг кредитного ризику;
- 3) регулювання кредитного ризику;
- 4) оптимізація ризику.

Вдосконалення механізму управління ризиками включає етапи, техніку і технологію кредитування для дотримання законодавчих норм банківської діяльності з одержання достатнього прибутку від кредитної угоди.

Поширеними методами зменшення кредитних ризиків банків, в т.ч. закріплених НБУ, є резервування, лімітування, диверсифікація і в меншій мірі – страхування.

Основні напрямки заходів щодо організації контролю кредитних ризиків банку наступні:

- управління ризиками (вдосконалення організаційно-методичного забезпечення системи моніторингу та розмежування складових ризиків);
- зміна цін на кредитні продукти (врахування ризиків втрат процентних доходів за новими банківськими продуктами);
- розробка маркетингової політики управління наданням кредитів (впровадження нових продуктів, рекламна кампанія тощо).

Сучасні системи ризик-менеджменту в частині кредитування

комерційних банків мають специфічні елементи, однак, загалом вони включають:

- визначення методу оцінки кредитного ризику;
- аналіз поточної структури кредитного портфеля банку згідно використовуваних методів оцінки
- застосування методів регулювання кредитного ризику.

Перспективи вдосконалення управління кредитними ризиками банків мають розвиток не лише на законодавчому рівні, але й технічному та організаційному із вдосконаленням методик прогнозування та моделювання сценаріїв управління ризиками.

В Україні на законодавчому рівні має бути створена та впроваджена програма методології прогнозування кредитних ризиків і створення страхової системи захисту економічних інтересів банків та позичальників в управлінні кредитною діяльністю.

Отже, системи ризик-менеджменту в кредитній діяльності банку мають включати :

- оптимізація кредитного ризику в умовах політико-економічних криз;
- оптимізацію обсягу та структури кредитного портфелю;
- раціональну та ефективну цінової політики щодо використання кредитних ресурсів.

В підсумку задля вдосконалення систем ризик-менеджменту в кредитній діяльності банків пропонується:

- подальше вдосконалення систем управління ризиками (вдосконалення організаційно-методичного забезпечення системи моніторингу та розмежування складових ризиків);
- врахування ризиків втрат процентних доходів за новими банківськими продуктами;
- розробка маркетингової політики управління наданням кредитів

(впровадження нових продуктів, рекламна кампанія тощо);

- зниження темпів використання агресивної кредитної політики, яка зазвичай погіршує економічне становище фінансових установ.

3.2. Удосконалення підходів оптимізації кредитного процесу у комерційних банках

Заходи щодо реалізації складових стратегії для підвищення доходності кредитних операцій до 2025 р. наступні:

- управління ризиками (вдосконалення організаційно-методичного забезпечення системи моніторингу та розмежування складових ризиків);
- зміна цін на кредитні продукти (врахування ризиків втрат процентних доходів за новими банківськими продуктами);
- розробка маркетингової політики управління наданням кредитів (впровадження нових продуктів, рекламна кампанія тощо).

Система управління кредитним ризиком повинна містити:

а) визначення методу оцінки кредитного ризику (як у процесі попереднього аналізу кредитоспроможності позичальника, так і під час користування ним позикою);

б) аналіз поточної наявної структури кредитного портфеля банку, опираючись на прийняті банком методи його оцінки;

в) використання різноманітних методів регулювання кредитного ризику.

Рис. 1. Етапи управління портфельним кредитним ризиком АТ
«Універсал банк»

Ефективна система управління кредитними ризиками має вирішувати такі основні завдання:

- визначати рейтинг позичальника та ймовірність банкрутства;
- обґрунтовувати прийняття рішення про кредитування;
- підвищувати якість кредитного портфелю;
- створювати можливість постійного контролю стану кредитного портфелю;
- зменшувати частку проблемних кредитів;
- створювати можливості для постійного моніторингу та своєчасної реакції на проблеми, що виникають у клієнта.

Оптимізація кредитного процесу в комерційних банках є критично важливою задачею для підвищення їхньої ефективності, зниження ризиків і підвищення рівня обслуговування клієнтів. Запровадження нових технологій, аналітичних методів і організаційних змін може суттєво поліпшити кредитний процес. Ось кілька якісних пропозицій щодо оптимізації, підкріплених кількісними показниками.

Впровадження автоматизованих систем для обробки кредитних заявок дозволить значно скоротити час ухвалення рішень. Зокрема, час обробки заявки може бути зменшений з 5 днів до 1-2 днів, що призведе до зменшення витрат на обробку заявок до 30%. Це означає зниження вартості обробки з 1000 гривень до 700 гривень на кожну заявку. Крім того, автоматизація здатна зменшити людський фактор, що дозволяє знизити ймовірність помилок до 5%.

Застосування аналітики великих даних для оцінки кредитоспроможності клієнтів забезпечить підвищення точності ухвалення рішень до 90%. Це також зменшує кількість невиправданих кредитів на 20-25%. Якщо раніше відмови у кредитах за невиправданими причинами становили 100 випадків на 1000 заявок, то після впровадження аналітичних моделей цей показник може зменшитись до 75 випадків.

Запровадження системи збору зворотного зв'язку та онлайн-опитувань дозволить підвищити рівень задоволеності клієнтів на 15-20%, а також зменшити кількість скарг на 30%. Якщо зараз рівень задоволеності складає 70%, то після реалізації рекомендацій він може зрости до 85%. Кількість скарг може знизитися з 50 до 35 на місяць, що позитивно вплине на репутацію банку.

Збільшення диверсифікації кредитного портфеля зменшує ризики, пов'язані з концентрацією на окремих секторах чи типах позичальників, що дозволяє знизити ризики концентрації на 15-20%. Наприклад, питома вага високоризикових кредитів може бути знижена з 30% до 20%, а середня процентна ставка – з 12% до 10%, що знизить витрати для клієнтів і збільшить їх задоволеність.

Запровадження мобільних додатків для обробки заявок і підтримки зв'язку з клієнтами дозволить підвищити швидкість обробки заявок на 25%. Час подачі заявки за рахунок цього зменшиться з 15 хвилин до 10 хвилин, що зробить процес більш зручним і доступним.

Регулярне навчання працівників, які займаються кредитуванням,

підвищить їхню продуктивність на 10-15%. Це може підвищити продуктивність з 5 оброблених заявок на день до 6.5. Крім того, рівень задоволеності співробітників може зростати з 70% до 80%, що позитивно вплине на їхній досвід роботи з клієнтами.

Таблиця 3

Основні підходи до оптимізації кредитного процесу

Підхід	Опис	Очікуваний ефект	Кількісні показники
Автоматизація кредитного процесу	Впровадження автоматизованих систем обробки заявок	- Зменшення часу ухвалення до 1-2 днів - Скорочення витрат на 30%	- Час обробки: з 5 днів до 2 днів - Витрати на обробку: з 1000 до 700 грн/заявка.
Використання аналітики даних	Застосування аналітичних моделей для оцінки ризику	- Підвищення точності рішень до 90% - Зменшення невиправданих кредитів на 20-25%	- Точність: з 70% до 90%. - Відмови: 100 до 75 на 1000 заявок.
Поліпшення клієнтського досвіду	Система збору зворотного зв'язку, он-лайн опитування	- Збільшення рівня задоволеності на 15-20% - Зменшення скарг на 30%	- Рівень задоволення: з 70% до 85%. - Кількість скарг: з 50 до 35 на місяць.
Диверсифікація кредитного портфеля	Розподіл ресурсів між різними секторами та позичальниками	- Зменшення ризиків концентрації на 15-20%	- Високоризикові кредити: з 30% до 20%. - Середня ставка: з 12% до 10%.
Використання мобільних технологій	Мобільні додатки для подачі заявок і спілкування з клієнтами	- Збільшення швидкості обробки на 25%	- Час подачі: з 15 до 10 хвилин.
Навчання та розвиток персоналу	Тренінги для працівників кредитування	- Підвищення продуктивності на 10-15%	- Продуктивність: з 5 до 6.5 заявок на день. - Рівень задоволеності: з 70% до 80%.

Таким чином, застосування цих підходів до оптимізації кредитного процесу може суттєво поліпшити ефективність роботи комерційних банків, знизити ризики і підвищити рівень задоволеності клієнтів, що в кінцевому підсумку приведе до збільшення прибутковості та конкурентоспроможності на ринку.

ВИСНОВКИ

1. В роботі визначено, що кредитний процес є основою банківської діяльності, оскільки він безпосередньо впливає на фінансову стабільність і загальну ефективність роботи банку. Важливим є те, що кожен етап цього процесу, починаючи від прийому заявки на кредит і закінчуючи його поверненням, потребує чіткої організації та розподілу обов'язків серед працівників банку. Це забезпечує ефективне використання кредитних ресурсів та дозволяє зменшити ризики, що виникають у ході кредитування. Крім того, правильно налаштовані механізми управління на кожному етапі процесу дозволяють банку досягати максимальних результатів у своїй діяльності, забезпечуючи стабільність, прибутковість і мінімізацію можливих збитків.

2. Проаналізовано, що процес кредитування в АТ «Універсал Банк» чітко структурований і орієнтований на мінімізацію ризиків, що дозволяє банку ефективно працювати на фінансовому ринку. Кожен етап кредитування — від початкової консультації клієнта до надання позики і моніторингу виконання зобов'язань — спрямований на досягнення основної мети банку: забезпечення прибутковості при оптимальному рівні ризику. Важливе значення має ретельна перевірка фінансової спроможності позичальника та оцінка ризиків, що дозволяє банку приймати обґрунтовані рішення. Також, значною мірою впливає чітка організація внутрішніх процедур і документації, що сприяє збереженню високого рівня контролю на всіх етапах кредитного процесу. Успішна реалізація цих етапів забезпечує стабільний розвиток банку, підвищує його репутацію та ефективність діяльності.

3. Проведення оцінювання кредитного портфеля в АТ «Універсал Банк» демонструє наявність позитивних тенденцій у зростанні обсягів кредитування, зокрема серед фізичних осіб, що є результатом високого попиту на споживчі кредити, іпотеку та автокредити. Однак, це зростання

супроводжується збільшенням резервів під знецінення активів, що свідчить про зростання кредитних ризиків. Резерви під кредити фізичним особам мають значно вищий рівень у порівнянні з юридичними особами, що вказує на більшу волатильність у цьому сегменті. Приріст резервів у першій половині 2024 року, особливо для фізичних осіб, може бути ознакою зростаючих ризиків через можливі дефолти. Незважаючи на це, АТ «Універсал Банк» підтримує збалансований підхід до управління кредитними ризиками, зокрема через формування резервів і детальне оцінювання активів. Таким чином, банк демонструє належне ставлення до моніторингу якості активів і має чітке розуміння необхідності подальшого вдосконалення процесів резервування для зниження потенційних втрат.

4. Доведено, що управління кредитним ризиком є важливим аспектом діяльності АТ «Універсал Банк», оскільки цей вид ризику безпосередньо впливає на фінансову стабільність банку. Банк застосовує комплексний підхід до оцінки кредитоспроможності позичальників, що включає аналіз фінансових показників, кредитної історії та економічних умов. Диверсифікація кредитного портфеля є ще одним важливим елементом, оскільки дозволяє знизити концентрацію ризиків в окремих секторах або регіонах. Під постійним контролем перебуває не лише поточний стан кредитів, а й перспективи їхнього виконання, що дозволяє своєчасно виявляти проблеми та вживати заходів для їх усунення. Загалом, ефективне управління кредитним ризиком дає змогу банку мінімізувати ймовірність фінансових втрат і забезпечити стабільний розвиток, хоча для подальшого зниження ризиків необхідно зосередитись на автоматизації процесів та оптимізації портфеля.

5. Обґрунтовано, що для забезпечення безпеки кредитного процесу в банківських установах є важливим аспектом стабільності фінансової системи та економіки в цілому. В умовах глобальних економічних змін та кризових явищ, управління кредитними ризиками стає надзвичайно важливим для банків. Кредитні ризики можуть негативно впливати на

ліквідність банку, тому необхідно здійснювати ефективний моніторинг і прогнозування потенційних загроз. З цією метою банки повинні впроваджувати сучасні методи ризик-менеджменту, забезпечувати розподіл резервних фондів, диверсифікацію кредитного портфеля та співпрацювати з іншими фінансовими інститутами, що дозволяє знизити ймовірність виникнення значних збитків.

6. Розроблено, що удосконалення підходів до оптимізації кредитного процесу в комерційних банках є важливим елементом для підвищення ефективності банківської діяльності та зниження ризиків, пов'язаних із кредитуванням. Стратегічними напрямками для досягнення цієї мети є впровадження автоматизованих систем для обробки заявок, застосування аналітики великих даних для оцінки кредитоспроможності, а також зміна цінової політики і маркетингових підходів до управління кредитами. Зокрема, автоматизація дозволить скоротити час ухвалення рішень та знизити витрати на обробку заявок, що, в свою чергу, зменшить ймовірність помилок та підвищить точність оцінки ризиків. Важливим аспектом є також диверсифікація кредитного портфеля, що зменшить ризики концентрації на окремих секторах економіки. Впровадження мобільних додатків і постійне навчання персоналу дозволять підвищити продуктивність і клієнтське задоволення. У комплексі ці заходи сприятимуть підвищенню прибутковості банків, їх конкурентоспроможності та забезпеченню стабільності на кредитному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с
2. Ковальов, П. П. Ліміт активних операцій на одного позичальника як інструмент управління кредитним ризиком [Текст] / П. П. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 3. – С. 127-130.
3. Слобода, Л. Я. Роль та функції кредитних ризиків у банківській діяльності [Текст] / Л. Я. Слобода // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 128-137.
4. Вітлінський, В. В. Кредитний ризик комерційного банку [Текст] : навч. посіб. / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський, Я. С. Наконечний, Г. І. Великоіваненко. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 251 с.
5. Дмитренко, М. Г. Кредитування і контроль [Текст] : навч.-метод. посіб. / М. Г. Дмитренко, В. С. Потлатюк – К. : Кондор, 2005. – 296 с.
6. Примостка, Л. О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління [Текст] / Л. О. Примостка // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 118-126.
7. Бут А. П. Банківське кредитування інноваційного розвитку економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки / А.П.Бут. – К., 2007. – 16 с.
8. Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [Електронний ресурс] / Положення, затверджене постановою Правління НБУ від 06.07.2000 № 279. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>.
9. Система кількісної оцінки ризиків [Електронний ресурс] / Методичні вказівки з інспектування банків, схвалені Постановою Правління НБУ від 15.03.2004 №104. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>.
10. Гуцал І.С. Дієвість кредитного механізму в економіці України:

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит / І.С.Гуцал. – К., 2004. – 29 с

11. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посібник / В.Д. Лагутін. – [2-ге вид., стер.]. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2001. – 215 с.

12. Олійник О.О. Розвиток довгострокового банківського кредитування сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит / О.О.Олійник – К., 2005. – 25 с.

13. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник / В.М. Опарін – [3-тє вид., без змін]. – К.: КНЕУ, 2006. – 240 с.

14. Сало, І. В. Фінансовий менеджмент банку [Текст] : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : “Університетська книга”, 2007. – 314 с.

15. Семантичний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slovnyk.com.ua/terminu/index.php>.

16. Сидоренко В. А. Проблеми теорії і практики організації кредитного процесу в комерційних банках України : монографія / В. А. Сидоренко. – К. : УБС НБУ, 2011. – 195 с.

17. Скакун, Л. Неперервність процесу ризик-менеджменту кредитних операцій банку як основа їх беззбитковості [Текст] / Л. Скакун // Банківська справа. – 2000. – № 5. – С. 9-13.

18. Слобода, Л. Я. Регулювання в системі управління кредитними ризиками [Текст] / Л. Я. Слобода // Вісник Української академії банківської справи. – 2004. – № 2. – С. 76-81.

19. Слобода, Л. Я. Класифікація та характеристика чинників кредитних ризиків банківських установ [Текст] / Л. Я. Слобода // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 185-194.

20. Дубова, С. Е. Аналіз рискообразуючих факторів в системі управління ризиками [Текст] / С. Е. Дубова // Финансы и кредит. – 2006. – № 7. – С. 38-46.

21. Стубайло Т. С. Удосконалення кредитних відносин комерційних

банків із позичальниками: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит/ Т. С. Стубайло. – К., 2000. – 19 с.

22. Ткач І. І. Моделювання кредитного процесу в банківських установах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.03.02 – економікоматематичне моделювання / І.І.Ткач – Львів, 2005. – 23 с

23. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

24. Офіційний сайт АТ «Універсал Банк». URL: <https://www.universalbank.com.ua/richna-informaciya-emitenta-regulyarna-informaciya>

25. <https://minfin.com.ua/ua/company/universal-bank/rating/>

26. Сидоренко В. Безпека кредитного процесу: сутність і механізми забезпечення / В.Сидоренко // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2010. – № 1 (7). – С.198-205.

27. Сидоренко В. Передумови, детермінанти і складові оптимізації кредитного процесу в банківській сфері / В.Сидоренко // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2010. – № 2 (8). – С.175-181.

28. Сидоренко В. Проблеми організації кредитного процесу в комерційних банках України / В.Сидоренко // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2009. – № 3 (6). – С.142-147.

29. Сидоренко В. Кредит : сутність, функції та форми прояву / В. Сидоренко // Світ фінансів. – 2009. – №3. – С. 24-33.

30. Ткач І. Методологічні засади комплексного дослідження кредитного процесу / І. Ткач // Вісник ТДМУ. – 2006. – № 2. – С. 10–17.

31. Чехова І. В. Економічна сутність формування ринку кредитних ресурсів / І. В. Чехова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя, “ЗІДМУ”, 2010. – № 1. – С. 205-209.

32. Чехова І. В. Управління ризиками в банківській діяльності / І. В. Чехова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. –

Запоріжжя, “ЗІДМУ”, 2006. – № 6. – С. 312-314.

33. Шиян Д. Банківське кредитування та економічна динаміка / Д. Шиян // Банківська справа. – 2009. – № 1. – С. 27-38.

34. Принципи управління кредитним ризиком. Документ Базельського комітету з банківського нагляду (№ 75 вересень 2002 року). URL: <http://www.rada.kiev.ua>

35. Пурій Г.М. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України // Фінансовий простір. – 2017. - № 3 (27). – С. 41-45.

36. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківська система України: проблеми становлення та розвитку. Фінанси України. 2016. № 5. С. 7-33.

37. Катан Л.І., Демчук Н.І., Бабенко-Левада В.Г., Журавльова Т.О. Банківська система: навч. посібник. Дніпро: Пороги, 2017. 444 с.

38. Александрова М.М. Гроші. Фінанси. Кредит: навчально-методичний посібник / М.М. Александрова, С.О. Маслова. – [2-ге вид. переробл. і доповн.] – К.: ЦУЛ, 2002. – 336 с.

39. Архієреєв С.І. Розвиток трансакцій кредитування та заходи регулювання їх витрат в Україні / С. І. Архієреєв, О. В. Попадинець. – Х. : Константа, 2007. – 152 с.

40. Банківські ризики: теорія та практика управління: монографія / Л. О. Примостка, О. В. Лисенок, О.О. Чуб та ін. – К. : КНЕУ, 2008. – 456 с.

41. Васюренко О. Ціна кредитних ресурсів як ключова складова системи управління кредитним ризиком / О. Васюренко, В. Подчесова // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 28–34.

42. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа: Підручник / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрійків. – К.: Знання, 2008. – 564 с.

43. Гриджук Д. Найголовніше – це відновлення кредитування / Д. Гриджук // Банківська справа. – 2010. – № 4. – С. 3-6.

44. Гроші та кредит : підруч. / [Б. С. Івасів, М. І. Савлук, В. А. Ющенко та ін.] ; за ред. Б. С. Івасіва. – К. : КНЕУ, 1999. – 404 с.

45. Гроші та кредит. Підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф.

Пудовкіна [та ін.] / за заг. ред. М.І. Савлука. – [3-тє вид. перероб. і доп.]– К.: КНЕУ, 2002. – 598 с.

46. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментаріях: навч. посібник / за ред. Б.Л. Луціва. – [2-ге вид., перероб.] – Т.: Карт-бланш, 2000. – 225 с.

47. Грошово-кредитна діяльність банків: навч. посібник / М.П. Денисенко, В.Г. Кабанов, Л.М. Худолій. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – 339 с.

48. Д'яконов К. М. Оптимізація ризику кредитного портфеля банку / К.М.Д'яконов // Наука й економіка. – 2010. – Вип. 2. – С. 35–41.

49. Дзюблюк О. Особливості сек'юритизації у механізмі управління кредитним ризиком банківської діяльності / О.Дзюблюк // Вісник ТНЕУ. – 2009. – Випуск 2. – С.45-56.

50. Дмитренко М.Г. Кредитування і контроль: навчально-методичний посібник (у схемах і коментарях) / М.Г.Дмитренко, В.С. Потлатюк. – Кондор, 2005. – 296 с.

51. Довгань Ж.М. Управління кредитними ризиками банків в умовах економічної кризи // Ж.М. Довгань / Вісник НБУ. – 2010. – № 8. – С. 51-55.

52. Дрьомова У. В. Проблемні аспекти формування та оцінки потенціалу розвитку банківського довгострокового кредитування / У. В. Дрьомова // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Економічні науки. – 2009. – № 1. – С. 105–110.

53. Завадська Д. Оптимізація кредитно-депозитної стратегії банку /Д.Завадська // Банківська справа – 2004. – № 3. – С.87-91.

54. Закон України “Про банки і банківську діяльність” № 2121-III [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

55. Закон України “Про Національний банк України” № 679-XVI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Звіт про фінансовий стан (Баланс)-1 на 31.12.2022 року

(тис. грн.)

Найменування статті	2021	2022	2023
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6356498	19723002	38033245
Кошти в інших банках	233428	2929520	3024524
Кредити та заборгованість клієнтів	24071665	17876206	22948830
Цінні папери в портфелі банку на продаж	12045350	10819777	11115373
Цінні папери в портфелі банку до погашення	7602430	23529607	23666873
Інвестиційна нерухомість	29891	64881	72634
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	326	326	326
Відстрочений податковий актив	17294	0	
Гудвіл	0	0	
Основні засоби та нематеріальні активи	203379	225025	230995
Інші фінансові активи	6386636	10223825	12816791
Інші активи	467605	834377	690359
Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття	59715	19159	23631
Похідні фінансові активи	113500	313527	227715
Усього активів	57587717	86559232	112851296
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків	5374235	350269	445752
Кошти клієнтів	42773788	69412909	95417067
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	159102	571710	530187
Відстрочені податкові зобов'язання	0	55102	49274
Резерви за зобов'язаннями	101	99492	108273
Інші фінансові зобов'язання	2228554	6438962	5972974
Інші зобов'язання	327464	426988	586519
Похідні фінансові зобов'язання	166	0	
Усього зобов'язань	50863410	77355432	103110047
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	4202672	4202672	4202672
Емісійні різниці	1912465	1912465	1912465
Резервні та інші фонди банку	121871	655659	676837
Резерви переоцінки	-46489	274190	199810
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	533788	2158814	2749466
Усього власного капіталу	6724307	9203800	9741250
Усього зобов'язань та власного капіталу	57587717	86559232	112851296

Додаток Б

Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід

(Звіт про фінансові результати)

за 2022 рік

(тис. грн.)

Найменування статті	2021	2022	2023
Процентні доходи	7056733	10055313	14023140
Процентні витрати	-1873973	-1569240	-1924858
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	5182760	8486073	12098281
Чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів, коштів в інших банках	-802090	-6191905	-5122563
Комісійні доходи	4487361	4247158	4512733
Комісійні витрати	-3061351	-4868503	-5035262
Результат від операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	59916	380394	49273
Результат від продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж	0	181	0
Результат від операцій з іноземною валютою	412627	4790134	3958088
Результат від переоцінки іноземної валюти	3097	53935	20637
Результат від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості	1963	11583	8726
Інші операційні доходи	792270	923891	950105
Адміністративні та інші операційні витрати	-3075678	-3905601	-3262427
Чистий прибуток/(збиток) від припинення визнання фінанс	-1025	8396	5142
Додаткові статті (доходи) – усього за додатковими статтями	-1025	8396	-5625
Витрати на виплати працівникам	-658656	-920573	-936464
Витрати зносу та амортизація	-61008	-63398	-65193
Додаткові статті (витрати) – усього за додатковими статтями	-719664	-983971	-1026121
Прибуток/(збиток) до оподаткування	3280186	2951765	6149330
Витрати на податок на прибуток	-207975	-792951	-1537332
Прибуток/(збиток) за рік	3072211	2158814	4611997

Додаток В

Нормативи капіталу та їх складових станом на 01 січня 2023 року

№ з/п	Найменування банку	Загальна сума регулятивного капіталу (ПК) (Н1)	Загальна сума основного капіталу (ОК)	Загальна сума додаткового капіталу до розрахунку (ДК) [додатковий капітал не може бути більше, ніж основний капітал (ОК), тому дорівнює ОК, якщо]	Загальна сума додаткового капіталу	Загальна сума відкриття (В)	Загальна сума зменшення основного капіталу	Регулятивний капітал (РК) - основний капітал			
								фактично сплачений зареєстрований статутний капітал	внески за незареєстрованим статутним капіталом	емісійні різниці	операції з акціонерями (фінансова допомога акціонерів банку, на яку отримано довілі Національного банку України щодо включення до основного капіталу)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	АТ "УНІВЕРСАЛБАНК"	9 603 454	6 516 778	3 086 676	3 086 676	0	254 018	4 202 672	0	1 912 465	0

Регулятивний капітал (РК)													
основний капітал							додатковий капітал						
загальні резерви та резерви фондів, що створюються згідно з законами України	капітальні інструменти з умовами списання/ конверсії щодо якого отримано довілі НБУ	нематеріальні активи за мінусом суми зносу	капітальні інвестиції у нематеріальні	збиток минулих років	власні акції (частки, паї), що куповані в акціонерів	(прибуток/ збиток) від операцій з	розрахунковий збиток поточного року (Ptp's)	коригування основного капіталу згідно з	сума балансової вартості	результат переоцінки основних засобів	періодичні прибутки минулих років для розрахунку	розрахунковий прибуток поточного року (Ptp'n)	субординований борг, що враховується до капіталу
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
655 659	0	18 217	2 242	0	0	0	0	0	233 559	0	0	3 086 676	0

результат (прибуток/ збиток) поточного року (5999)	результат звітного року, що очікують, затвердження (504АП)	результат (прибуток/ збиток) від операцій з акціонерями, що отриманий до 04 червня 2016 року	коригування вартості фінансових інструментів під час	непокритий кредитний ризик (НКР)	прибуток минулих років (5030П)	перенесення непокритого кредитного ризику над сумою за рахунок	нараховані доходи, що обліковуються за даними аналітичного обліку відповідно до файлу С5, не	нараховані доходи, строк сплати яких згідно з договором минул (крім нарахованих доходів за активним узв'язанням до показника В) (Пнд)	фактично сформована сума резерву за нарахованими доходами На/3 та Пнд (Рис)	нараховані доходи, які визнані банком під час придбання ОВДП, що ємитовані в
3 089 213	0	0	0	0	0	0	60 919	843 590	901 972	0

відкриття (В)								
балансова вартість акцій та інших цінних паперів з нефінованим прибутком, що випущені банками та обліковуються за справедливою вартістю	балансова вартість інвестицій в асоційовані та дочірні компанії	балансова вартість вкладень у капітал інших установ у розмірі 10 і більше відсотків їх статутного капіталу	балансова вартість акцій (паїв) власної емісії, що прийняті в забезпечення	балансова вартість вкладень в інші банки на умовах субординованого боргу	балансова вартість позалістингових цінних паперів (крім цінних паперів, ємитованих центральними органами	балансова вартість цінних паперів, що перебувають в обігу на фондових біржах (у тому числі торгівля	балансова вартість інших цінних паперів неінверсіонізованих інвестиційних фондів	ромір перенесення сукупної суми всіх вимог банку до пов'язаних з банком осіб та суми всіх фін.зобов'язань, наданих банком щодо пов'язаних з
38	39	40	41	42	43	44	45	46
0	0	0	0	0	0	0	0	0

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) та достатності основного капіталу (Н3)

фактичне значення нормативу Н2 (нормативне значення нормативу Н2 менше 7%)	фактичне значення нормативу Н3 (нормативне значення нормативу Н3 не менше 7%)	сумарні активи, зменшені на суму створених відповідних резервів за активними операціями, зменшені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику (Ар)	активи, зменшені на суму створених відповідних резервів за активними операціями, без звуження на коефіцієнт ризику, у тому числі:									сукупна сума відкритої валютної позиції за всіма іноземними валютами та	величина непокритого кредитного ризику (НКР)	Мінімальний розмір операційного ризику (ОР), пов'язаний на коефіцієнт 10, із застосуванням таких коефіцієнтів: до 30 грудня 2021 року (включно) - 0; із 31 грудня			
			I група (з коефіцієнтом ризику 0%), сума	II група (з коефіцієнтом ризику 10%), сума	III група (з коефіцієнтом ризику 20%), сума	IV група (з коефіцієнтом ризику 30%), сума	V група (з коефіцієнтом ризику 35%), сума	VI група (з коефіцієнтом ризику 50%), сума	VII група (з коефіцієнтом ризику 75%), сума	VIII група (боргові цінні папери, ємитовані в іноземній валюті)					IX група (з коефіцієнтом ризику 125% із 30 грудня 2021 року до 30 грудня 2021 року (включно) та 150% із 31 грудня 2021 року), сума ***		
										з коефіцієнтом ризику 100%, сума	придбаний/облуж у власність, до 31 березня 2021 року включно з коефіцієнтом ризику 0%*, сума					придбаний/облуж у власність після 31 березня 2021 року з	
25,52	17,32	34 396 481	83 809 207	0	18 249 125	0	0	0	316 967	0	27 147 985	0	6 880 374	0	86 682	0	3 152 280

*Мінімальний коефіцієнт ризику 2% розраховується як добуток коефіцієнта ризику 10% на достатності коефіцієнт 0 згідно з Інструкцією № 366, що застосовується до боргових цінних паперів, ємитованих в іноземній валюті національними органами вимогності вкладу України відповідно до законодавства України, та придбаних/облуж у власність до 31 березня 2021 року включно.